

Uchwała z dnia 29 listopada 2006 r., III CZP 90/06

Sędzia SN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie upadłości Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych "I.-L." S.A. w L. przy udziale Wielobranżowego Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Usługowego "S.", spółki z o.o. w Ł. w przedmiocie zatwierdzenia układu, po rozstrzygnięciu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 29 listopada 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z dnia 2 sierpnia 2006 r.:

"1. Czy na listach wierzytelności sporządzanych przez sędziego komisarza w celu głosowania nad układem na podstawie art. 278 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) umieszcza się wyłącznie takich wierzycieli, którym przysługują należności ze stosunków pracy oraz wierzytelności zabezpieczone rzeczowo, którzy przed sporządzeniem list wyrazili zgodę na objęcie ich wierzytelności układem czy też wszystkich wierzycieli posiadających wskazane wierzytelności, ujętych na zatwierdzonej liście wierzytelności;

2. czy użyte w art. 285 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego określenie „większość wierzycieli z każdej z list wierzytelności obejmującej kategorię interesów" oznacza większość wierzycieli głosujących czy większość wierzycieli umieszczonych na liście, w tym tych, którzy nie wzięli udziału w głosowaniu, a określenie "mających łącznie nie mniej niż 2/3 ogólnej sumy wierzytelności" – większość z danej listy czy z ogólnej sumy wierzytelności wierzycieli ze wszystkich list oraz czy przy obliczaniu tych większości uwzględniać należy wyłącznie takich wierzycieli posiadających wierzytelności wymienione w art. 278 ust. 1 pkt 1 i 2 Prawa upadłościowego i naprawczego, którzy wyrazili zgodę na objęcie ich układem czy też wszystkich umieszczonych na owych listach, o ile pomimo nie wyrażenia zgody przed sporządzeniem list podlegają oni wciągnięciu na te listy;

3. czy w przypadku podziału wierzycieli na 3 kategorie interesów przewidziane w art. 278 ust. 1, 2 i 4 Prawa upadłościowego i naprawczego (ze względu na brak

wierzycieli będących wspólnikami lub akcjonariuszami upadłego) warunek przyjęcia układu przewidziany w art. 285 ust. 2 prawa upadłościowego i naprawczego jest spełniony wówczas, gdy za układem opowiedzieli się wierzyciele z jednej tylko listy wierzytelności, wierzyciele z drugiej listy nie przyjęli układu a żaden z wierzycieli z trzeciej listy, obejmującej wierzytelności objęte układem dopiero po wyrażeniu na to zgody przez wierzycieli, nie wyraził zgody na objęcie jego wierzytelności układem i w konsekwencji nie wziął udziału w głosowaniu?"

podjął uchwałę:

1. Na listach wierzycieli sporządzanych na podstawie art. 278 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) umieszcza się tylko tych wierzycieli wymienionych w art. 273 ust. 2 tej ustawy, którzy wyrazili zgodę na objęcie układem przysługujących im wierzytelności.

2. Układ zostaje przyjęty, jeżeli wypowie się za nim większość głosujących wierzycieli z każdej z list wierzycieli obejmujących kategorie interesów wierzycieli, którzy mają łącznie nie mniej niż dwie trzecie sumy wierzytelności ze wszystkich list wierzycieli obejmujących poszczególne kategorie ich interesów.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 27 lutego 2004 r. Sąd Rejonowy w Lublinie ogłosił upadłość dłużnika Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych „I.-L.” S.A. w L. z możliwością zawarcia układu. Nadzorca sądowy sporządził listę wierzytelności obejmującą 1220 wierzycieli, którą zatwierdził sędzia-komisarz, a następnie sporządził – w celu głosowania nad układem – trzy listy wierzycieli, obejmujące następujące kategorie ich interesów: wierzycieli (651), którym przysługują należności ze stosunków pracy w łącznej kwocie 97 991,51 zł, wierzycieli, których wierzytelności w sumie 1 393 207,60 zł zostały zabezpieczone rzeczowo oraz pozostałych wierzycieli (294), dysponujących wierzytelnościami w łącznej kwocie 7 638 355,26 zł.

W chwili sporządzania pierwszej oraz drugiej listy żaden z umieszczonych na nich wierzycieli nie wyraził zgody na objęcie układem przysługujących mu wierzytelności. Przed głosowaniem zgodę taką wyraziło 292 wierzycieli ujętych na pierwsze liście, dysponujących wierzytelnościami w łącznej sumie 54 205,49 zł. Wszyscy oni głosowali za układem. Pozostali wierzyciele z tej listy oraz wierzyciele z listy drugiej nie wyrazili zgody na objęcie ich wierzytelności układem i nie wzięli udziału w głosowaniu. Spośród wierzycieli umieszczonych na trzeciej z wymienionych list, 218 dysponujących wierzytelnościami w kwocie 4 384 258,04 zł głosowało za układem, a 25 z sumą wierzytelności w kwocie 2 001 103,04 zł – przeciwko układowi.

Postanowieniem z dnia 14 czerwca 2006 r. Sąd Rejonowy w Lublinie zatwierdził układ, przyjmując, że może być on uznany za przyjęty na podstawie art. 285 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: „Pr.u.n.”). W ocenie Sądu Rejonowego, za układem głosowała wymagana przepisem art. 285 ust. 1 Pr.u.n. większość osobowa i kapitałowa z listy obejmującej wierzycieli posiadających wierzytelności ze stosunku pracy, większość wierzycieli z danej listy w rozumieniu wymienionego przepisu (większość osobowa) ustalana jest bowiem jedynie spośród wierzycieli głosujących, a nie ujętych na liście. Większość kapitałową natomiast oblicza się w odniesieniu do sumy wierzytelności z danej listy. W przypadku listy obejmującej wierzycieli dysponujących wierzytelnościami ze stosunku pracy, do sumy powyższej nie wlicza się wierzytelności przypadających tym wierzycielom, którzy nie wyrazili zgody na objęcie ich układem. Skoro wierzyciele z pierwszej listy wypowiedzieli się za układem, wierzyciele z drugiej listy nie wyrazili zgody na objęcie ich wierzytelności układem i nie wzięli udziału w głosowaniu, a wierzyciele z trzeciej listy (pozostali) byli przeciwko układowi, to – wobec spełnienia przesłanki zaspokojenia tych ostatnich w stopniu nie mniej korzystnym niż w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego – nie ma przeszkód do zatwierdzenia układu jako przyjętego w warunkach określonych w art. 285 ust. 2 Pr.u.n.

Rozpoznając zażalenie wniesione przez jednego z wierzycieli upadłego, Sąd Okręgowy w Lublinie powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionych Sądowi Najwyższemu zagadnieniach prawnych.

Pierwsza wątpliwość Sądu Okręgowego dotyczy wykładni art. 278 ust. 1 Pr.u.n. określającego zasady sporządzania przez sędziego-komisarza list wierzycieli, obejmujących poszczególne kategorie ich interesów, a konkretnie kwestii, jakich wierzycieli spośród wymienionych w art. 273 ust. 2 Pr.u.n. należy na tych listach umieścić – czy tylko tych, którzy przed sporządzeniem list wyrazili zgodę na objęcie ich wierzytelności układem, czy też wszystkich ze względu na to, że mogą taką zgodę wyrazić aż do chwili przystąpienia do głosowania nad układem. (...)

Sąd Okręgowy podkreślił, że rozstrzygnięcie tej kwestii ma istotne znaczenie dla prawidłowej wykładni art. 285 ust. 1 i 2 Pr.u.n., a w szczególności właściwego odczytania określonych tymi przepisami zasad ustalania przyjęcia układu. Nasuwające się na tle powyższych unormowań wątpliwości przedstawione zostały w dwóch dalszych pytaniach postawionych Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 285 Pr.u.n., głosowanie nad układem odbywa się w ramach grup wierzycieli reprezentujących poszczególne kategorie interesów. Wprowadzając takie unormowanie, ustawodawca odstąpił od obowiązującej na gruncie poprzednich regulacji (rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe, jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. oraz rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowym, Dz.U. Nr 93, poz. 836 ze zm.) zasady, według której wierzyciele głosowali nad układem razem. Dokonanie tej zmiany było wynikiem dostrzeżenia potrzeby znalezienia takiej formuły przyjęcia układu, która w sposób najwłaściwszy uwzględniałaby interesy wierzycieli. Oczywiście jest bowiem, że poszczególni wierzyciele w różnym stopniu mogą być zainteresowani zawarciem układu, a niektórzy z nich mogą być nawet układowi przeciwni. Z tego względu dla potrzeb głosowania nad układem przewidziano podział wierzycieli na grupy według kryterium ich interesów zdeterminowanych charakterem przysługujących im wierzytelności. W następstwie takiego rozwiązania wynik głosowania może odzwierciedlać rzeczywiste zainteresowanie określonych grup wierzycieli zawarciem układu w sposób bardziej reprezentatywny. Formuła taka stwarza też możliwość łatwiejszego uzyskania większości wymaganej do przyjęcia układu.

Sporządzenie list wierzycieli obejmujących poszczególne kategorie ich interesów niewątpliwie ułatwia przeprowadzenie głosowania nad układem według wskazanych wyżej reguł. Listy wierzycieli spełniają zatem rolę porządkową, usprawniającą, ich znaczenie nie ogranicza się jednak do tych funkcji. Zawarte w art. 278 ust. 1 Pr.u.n. wskazanie, że listy wierzycieli sporządza się „w celu głosowania” nad układem wymaga zatem uściślenia, w rzeczywistości bowiem listy te – co wynika wyraźnie z art. 285 ust. 1 Pr.u.n. – służą nie tylko przeprowadzeniu głosowania nad układem, ale również ustaleniu jego wyników. Do przyjęcia układu konieczne jest wypowiedzenie się za nim większości wierzycieli „z każdej z list wierzycieli”. Ustalenie listy wierzycieli musi być więc dokonane w sposób precyzyjny, na podstawie jednoznacznych i dających się zweryfikować kryteriów.

Określając w art. 285 ust. 1 progi większości (osobowej i kapitałowej) niezbędnych do przyjęcia układu, ustawodawca założył, że są one reprezentatywne dla kręgu wierzycieli, których wierzytelności mają być objęte układem. Zachowanie poziomu reprezentatywności stanowiska wierzycieli wobec układu miarodajnego dla oceny jego przyjęcia wymaga uwzględnienia rzeczywistej liczby wierzycieli, których układ będzie dotyczył oraz sumy przysługujących im wierzytelności. Przyjęcie innej podstawy obliczenia większości (przez umieszczenie na listach także tych wierzycieli wymienionych w art. 273 ust. 2 Pr.u.n., którzy dopiero mogą stać się uprawnionymi do głosowania) prowadziłoby do wypaczenia wymaganego przez ustawodawcę poziomu akceptacji układu przez wierzycieli, niezbędnego do jego przyjęcia. Uznać zatem należy, że na listach wierzycieli sporządzanych w celu głosowania nad układem umieszcza się – poza wierzycielami, których wierzytelności podlegają układowi z mocy ustawy (art. 278 ust. 1 pkt 3 i 4 Pr.u.n.) – jedynie tych spośród wierzycieli wymienionych w art. 273 ust. 2 Pr.u.n., którzy wyrazili zgodę na objęcie ich wierzytelności układem. Taki też pogląd dominuje w literaturze.

Podniesione przez Sąd Okręgowy zastrzeżenia przeciwko zaprezentowanej wykładni art. 278 Pr.u.n. nie stanowią dostatecznej dla niej przeciwwagi. Zgodnie z art. 219 ust. Pr.u.n., w postępowaniu upadłościowym orzeczenia zapadają w formie postanowień. Wobec braku regulacji ogólnej co do skuteczności tych postanowień (w odniesieniu do postanowienia o ogłoszeniu upadłości istnieje unormowanie szczególne przewidziane w art. 51 ust. 2 Pr.u.n.), będą miały do nich – z mocy art. 229 Pr.u.n. – odpowiednie zastosowanie zasady określone w art. 360 k.p.c.

Zgodnie z tym przepisem, postanowienia stają się skuteczne w takim zakresie i w taki sposób, jaki wynika z ich treści, z chwilą ogłoszenia, a jeżeli ogłoszenia nie było – z chwilą podpisania sentencji. Skuteczność postanowień, które podlegają zaskarżeniu, nie może być wiązana z chwilą ich uprawomocnienia się, nie ma zatem potrzeby – jak sugeruje Sąd Okręgowy – wyczekiwania na uprawomocnienie się postanowienia o uwzględnieniu wierzyciela w listach wierzycieli obejmujących kategorię interesów, wydanego w celu umożliwienia mu głosowania nad układem. Chwila taka mogłaby się odwlekać, gdyby wierzyciele wymienieni w art. 273 ust. 2 zdecydowali się korzystać z uprawnienia do wyrażenia zgody na objęcie przysługujących im wierzytelności (ze stosunku pracy i zabezpieczonych rzeczowo) na zgromadzeniu wierzycieli tuż przed głosowaniem nad układem. Stwarzałoby to niebezpieczeństwo konieczności odraczania kolejnych zgromadzeń jedynie w celu uprawomocnienia się postanowienia o umieszczeniu kolejnych wierzycieli na listach wierzycieli i dokonania obwieszczenia o przyporządkowaniu wierzycieli do określonych kategorii interesów.

Należy zauważyć, że na gruncie przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego wskazać można także inne sytuacje, w których wierzyciel nieumieszczony na liście wierzycieli sporządzonej po zatwierdzeniu listy wierzytelności będzie miał prawo wziąć udział w głosowaniu nad układem. Przypadek taki został uwzględniony w art. 281 ust. 2 Pr.u.n., przewidującym że w zgromadzeniu może brać udział wierzyciel, którego wierzytelność nie została umieszczona na liście wierzytelności, jeżeli przedstawi sędziemu-komisarzowi prawomocne orzeczenie sądu lub ostateczną decyzję administracyjną, stwierdzające jego wierzytelność, przy czym wierzyciel ten głosuje z sumą wierzytelności ustaloną w wymienionych tytułach. Nie ulega wątpliwości, że zajdzie wówczas konieczność przypisania takiego wierzyciela do określonej kategorii interesów.

Wskazać także trzeba na wynikającą z art. 253 Pr.u.n. konieczność uzupełnienia listy wierzytelności w razie zgłoszenia wierzytelności po upływie wyznaczonego terminu. Listy uzupełniające, do których stosuje się w pełnym zakresie przepisy o ustalaniu listy wierzytelności, mogą uprawomocnić się po wyznaczeniu terminu zgromadzenia wierzycieli i po sporządzeniu list wierzycieli w celu głosowania nad układem. Również w tej sytuacji wierzyciele ujęci na liście

uzupełniającej zostają przypisani do list grupujących wierzycieli według kategorii interesów i mogą wziąć udział w głosowaniu nad układem.

Biorąc pod uwagę powyższe przypadki trudno zakładać, że zamiarem ustawodawcy było przyjęcie takiego rozwiązania, które uniemożliwiałoby sprawne przygotowanie i przeprowadzenie głosowania nad układem. Uznać zatem należy, że postanowienie sędziego-komisarza o umieszczeniu na liście sporządzanej w celu głosowania tych wierzycieli, którzy nie zostali wcześniej na niej ujęci, staje się skuteczne – z chwilą ogłoszenia na zgromadzeniu wierzycieli – niezależnie od jego prawomocności (art. 360 k.p.c. w związku z art. 229 Pr.u.n.).

Drugie zagadnienie przedstawione do rozstrzygnięcia dotyczy sposobu obliczania większości niezbędnej do przyjęcia układu. Artykuł 285 ust. 1 Pr.u.n. stanowi, że układ zostaje przyjęty, jeżeli wypowie się za nim większość wierzycieli z każdej z list wierzycieli obejmujących kategorie interesów wierzycieli mających łącznie nie mniej niż dwie trzecie ogólnej sumy wierzytelności, które uprawniają do uczestniczenia w głosowaniu. Z unormowania tego wynika, że o przyjęciu układu decyduje większość osobowa i kapitałowa.

W zakresie większości osobowej wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą interpretacji użytego przez ustawodawcę w przytoczonym przepisie zwrotu „większość wierzycieli z każdej z list wierzycieli”. Chodzi o rozstrzygnięcie, czy przez większość tę należy rozumieć większość wierzycieli głosujących, czy też większość wierzycieli umieszczonych na liście, w tym tych, którzy nie wzięli udziału w głosowaniu. W piśmiennictwie zdania w tej kwestii są podzielone.

Na gruncie art. 57 ust. 1 Prawa o postępowaniu układowym, który określał przesłanki przyjęcia układu, kwestia ta nie budziła wątpliwości, gdyż przepis ten wskazywał wyraźnie, że większość osobową ustala się z uwzględnieniem tylko wierzycieli głosujących. Takie rozumienie większości osobowej przyjmowane było również w judykaturze (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2001 r., II CKN 1348/00, OSNC 2001, nr 9, poz. 130). Inne jej ujęcie w nowej regulacji mogłoby wskazywać, że większość osobową obliczać należy na podstawie list wierzycieli, a więc z uwzględnieniem wszystkich wierzycieli uprawnionych do głosowania. Z zapatrywaniem takim nie można się jednak zgodzić, a przemawiają za tym następujące argumenty.

Z art. 285 ust. 1 wynika, że powiązanie przez ustawodawcę zwrotu „większość wierzycieli” ze zwrotem „każdej z list wierzycieli” oznacza tylko tyle, że większość

osobowa ustalana jest oddzielnie w obrębie każdej z list. W ten sposób obliczanie większości osobowej przeciwstawione zostało ustalaniu większości kapitałowej, którą wylicza się na podstawie ogólnej sumy wierzytelności ze wszystkich list określających wierzycieli uprawnionych do głosowania. W takim ujęciu analizowanego przepisu obliczanie większości osobowej usprawiedliwione może być tylko w obrębie wierzycieli głosujących, którzy „wypowiedzieli się” za układem.

Zgodnie z ogólną zasadą określającą podejmowanie uchwał przez zgromadzenie wierzycieli, wyrażoną w art. 199 ust. 1 Pr.u.n., uchwały te – jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej – zapadają zwykłą większością wierzycieli głosujących, mających przynajmniej piątą część ogólnej sumy wierzytelności przypadających wierzycielom uprawnionym do uczestniczenia w tym zgromadzeniu. Z art. 285 ust. 1 nie wynika, aby przepis przewidywał odstępstwo od wymienionej zasady.

Zwrócić też trzeba uwagę na treść art. 510 ust. 1 Pr.u.n., regulującego zasady przyjęcia układu w postępowaniu naprawczym. Według tego przepisu, układ jest przyjęty, jeżeli wypowie się za nim większość wierzycieli uprawnionych do uczestniczenia w zgromadzeniu wierzycieli mających łącznie dwie trzecie ogólnej sumy wierzytelności uprawniających do głosowania. W tym przypadku – w przeciwieństwie do objętego rozważanym zagadnieniem prawnym – ustawodawca określił precyzyjnie na jakiej podstawie, odbiegającej od zasady ogólnej, ustala się większość osobową. Skoro wskazania takiego brak w art. 285 ust. 2 Pr.u.n., oznaczać to musi, że w świetle tego unormowania obliczenia większości osobowej dokonuje się w obrębie wierzycieli z danej listy faktycznie głosujących. Należy przy tym pamiętać, że wstrzymanie się od głosu traktowane jest jako nieuczestniczenie w głosowaniu (art. 198 ust. 1 zdanie czwarte Pr.u.n.).

W odniesieniu do większości kapitałowej na wstępie stwierdzić należy, że podstawy do jej obliczenia nie może stanowić tylko jedna określona lista wierzycieli. Taki sposób rozumienia większości kapitałowej nie da się pogodzić zarówno z brzmieniem art. 285 ust. 1 Pr.u.n., w którym jest mowa o „ogólnej sumie wierzytelności” uprawniających do głosowania, jak i wskazywanym już celem zawartego w nim unormowania. Również w tym przypadku należy odwołać się do ogólnej normy art. 199 ust. 1 Pr.u.n. regulującej podejmowanie uchwał na zgromadzeniach wierzycieli, który wiążąc większość kapitałową z ogólną sumą wierzytelności przypadających wierzycielom uprawnionym do uczestniczenia w

zgromadzeniu, przyjmuje – jako zasadę – większość jednej piątej części. Można więc uznać, że w zakresie rozważanej większości kapitałowej art. 285 ust. 1 Pr.u.n. modyfikuje jedynie rozwiązanie przyjęte w art. 199 ust. 1 Pr.u.n., wprowadzając surowszy wymóg większości. Zwrot „ogólnej sumy wierzytelności” odczytywać należy jako sumę wierzytelności ze wszystkich list obejmujących poszczególne kategorie interesów; na listach tych umieszczani są wierzyciele, którzy są uprawnieni do głosowania nad układem. Jeśli chodzi o wierzycieli wymienionych w art. 273 ust. 2 Pr.u.n., mogą oni wziąć udział w głosowaniu tylko wtedy, gdy wyrażą zgodę na objęcie przysługujących im wierzytelności układem. Dopóki nie wyrażą oni takiej zgody, dopóty nie są umieszczani na listach wierzycieli, a posiadanych przez nich wierzytelności nie uwzględnia się przy obliczaniu większości kapitałowej. Wierzytelności te pomija się przy obliczaniu większości kapitałowej także w przypadku, gdy wierzyciele, którym one przysługują, bezzasadnie umieszczeni zostali na liście sporządzanej na podstawie art. 278 Pr.u.n.

W świetle powyższych rozważań stwierdzić należy, że w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy nie było podstaw do sporządzenia listy wierzycieli, którym przysługiwały wierzytelności zabezpieczone rzeczowo. Lista ta nie może być brana pod uwagę przy ocenie przesłanek stwierdzenia zawarcia układu, tymczasem Sąd Okręgowy, przedstawiając zagadnienie sformułowane w trzecim pytaniu, wyszedł z odmiennych założeń, przyjmując, że ma do czynienia z głosowaniem nad układem w trzech grupach interesów. Powtórzyć zatem należy, że gdy na liście sporządzonej w celu głosowania nad układem umieszczeni zostali wierzyciele wymienieni w art. 273 ust. 2 Pr.u.n., którzy nie wyrazili zgody na objęcie przysługujących im wierzytelności układem, wierzycieli tych i ich wierzytelności nie bierze się pod uwagę przy ustalaniu wyników głosowania.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienia, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).

